MORGENDIENST

zondag 8 november 2026, 24e zondag na Pinksteren
Wedderwegkerk, Oude Pekela
voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : *Psalm* 70: 1
Moment van stilte
Groet
Gebed voor de wereld
Glorialied : *Lied* 146c: 1, 7

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag
Lezing uit het Oude Testament : Jesaja 48,17-22[1]
Zingen : *Lied* 659: 1, 4, 5, 6
Lezing uit het Nieuwe Testament : 1 Tessalonicenzen 4,1-8[2]
Acclamatie *(gesproken)*

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : *Lied* 544: 1, 2

Preek

Als er iets is wat gelovigen wordt voorgehouden, dan is het wel wat Paulus schrijft aan de gemeente in Tessalonica: gelovigen moeten zich te allen tijde *onthouden van de ontucht*. Dat is aan een iegelijk wel duidelijk. Maar daarna slaat dan de verwarring toe. Want wat is ontucht?

Nelleke en ik kregen verkering op een gereformeerd jeugdkamp in Noorwegen. (Zij weet nu precies welk verhaal er komt.) Nelleke werd toen net 21 en was dus meerderjarig, voor mij zou dat toen nog vier maanden duren. Dus heeft zij destijds ontuchtelijke handelingen verricht met een minderjarige. Nou ja, we kijken er nog steeds met genegenheid op terug. En al klopt de juridische term strikt genomen wel, het had natuurlijk niks te maken met ontucht.

Bij ontucht denkt iedereen meteen aan seks. Dat klopt ook volgens de Nederlandse wet. In die wet is ontucht de term voor ‘seksuele handelingen die in strijd zijn met de wet en met sociaal-ethische normen’. Zo heeft de Hoge Raad het vastgelegd.[3]

---

1 *Naardense bijbel* (2024) – iets bewerkt.
2 *Naardense bijbel* (2024) – iets bewerkt.
3 Dat kan elke advocaat zo uitleggen.

Zoals we allemaal weten is de relatie tussen seks en kerk een problematische. Dat was de eeuwen door al het geval, is vaak nog zo, en het zal waarschijnlijk ook wel zo blijven. Want bij seks gaat het in de kerk steevast over wat er niet mag. Daarom komt ontucht juist in de kerk extra hard aan. De voorbeelden kunnen we allemaal zelf bedenken.[4]

Als gastpredikant ken ik meestal niet de verhalen van de gemeenten waar ik voorga. Dat zijn ook niet mijn zaken. Hoe dan ook heeft seksueel misbruik altijd grote impact en dat gaat nooit echt voorbij. De kerken proberen dat nu te ondervangen met vertrouwenspersonen en VOG-verklaringen. Maar de beste methode blijft toch: zelf goed opletten en je verstand gebruiken – zowel naar anderen toe als naar jezelf.[5]

–

Maar seks is niet waar Paulus het hier over heeft, of hooguit zijdelings. Het Griekse woord zet ons makkelijk op het verkeerde been, want van *porneia* komt ons woord 'porno'.[6]

Maar Paulus bedoelt hier in de eerste plaats: grenzeloosheid. Precies het woord dat Victor Klemperer typerend vond voor de taal, het denken en het optreden van de nazi's.[7] Dus als Paulus spreekt van *de volken die van God niet weten*, kunnen wij dat zeker betrekken op de taal, het denken en het optreden van al die groepen die vandaag dat aloude rechtse – en soms ook linkse – extremisme oppakken en vooral opstoken. In de woorden van Psalm 79: *O God, nu zijn de heidenen gekomen*. (Ik heb overwogen om met het zingen daarvan deze dienst te beginnen, maar dat leek me toch wat rauw op de zondagmorgen.)

De 'ontucht' waarover Paulus het heeft gaat breder en dieper dan wat wij grensoverschrijdend

---

4 Recent voorbeeld: domineesdochter pleegt seksueel misbruik in jeugdkoor. Dat kopt lekker in de media, maar binnen die gemeente geeft het onmiddellijk heftige reacties. Dit afdoen als weer zo'n refo-uitwas is onterecht: de Gereformeerde Gemeente Elspeet heeft wat dit betreft haar zaken serieus voor elkaar. Ongetwijfeld heeft de betroffen domineesdochter ook netjes haar VOG ingeleverd.

5 Ooit begroef ik een emeritus-collega die ik zelf niet gekend had. Hij had voor zijn begrafenis alvast een soort lofrede geschreven. Die heb ik genegeerd en ik heb op mijn eigen manier de rouwdienst geleid. Na afloop zei een ouderling: 'U hebt het zo goed gezegd, dominee. U wist dat niet, maar wij wel: hij kon niet van de jongetjes afblijven. Daarom hebben we altijd gezorgd dat er iemand bij was als hij met de jeugd werkte. Hij was toch onze dominee.' Ik vond het een zeldzame combinatie van nuchterheid, zorg en barmhartigheid, waar geen meldpunten, vertrouwenspersonen of VOG's tegenop kunnen.

6 De woordenboeken vertalen *porneia* meestal met 'ontucht', 'overspel', 'hoererij' e.d., maar ook met 'afgodenverering' of 'ontrouw' (zoals in het Latijnse synoniem *fornicatio*). Uit de volgende verzen blijkt dat Paulus het vooral uitlegt als 'grenzeloosheid' of 'bandeloosheid' en dan betreft het veel meer dan alleen seks. Met name de verwijzing in vers 5 naar *de volken die van God niet weten* haalt het aanzienlijk wijdere perspectief van Jeremia 10,25 en Psalm 79,6 erbij, waarin het niet gaat over seks maar over de verwoesting van Jakob en ontheiliging van de Naam.

7 Victor Klemperer, *LTI*. Over de taal van het Derde Rijk (Amsterdam: Atlas, 2000), hoofdstuk 21 'De Duitse wortel', pag. 171-186 [oorspronkelijk: *LTI*. Notizbuch eines Philologen, 1947 – nog steeds leverbaar]. In dat hoofdstuk noemt Klemperer *Entgrenzung* en *Maßlosigkeit* typisch Duitse eigenschappen die het antisemitisme van de nazi's uniek maakten op drie manieren: terugval op een geromantisserd en verzonnen Duits verleden, technische perfectionering van het vernietigingsproces en een strikte rassenleer waarin Joden als volk niet konden bestaan. Een recensie van het boek uit de *NRC* staat hier. In 2003 bewerkte Stan Neumann delen van het boek tot de tv-film *La langue ne ment pas* ('De taal liegt niet'). Nog te vinden op YouTube, inclusief originele Duitse taal.

gedrag zouden noemen. De grenzeloosheid waar Paulus op doelt is de totale onwil of het onvermogen om maat te houden, om te weten wat gewoon niet moet kunnen. Als mensen onbegrensd en mateloos hun instincten en machtsdromen volgen, worden ze als *de volken die van God niet weten*. Zo schrijft Paulus het.

Die *volken* worden in veel vertalingen *heidenen*. Dat is geen foute vertaling, maar het zet ons weer op het verkeerde been. Want bij 'heidenen' denken wij aan ongelovigen – en vroeger zelfs aan iedereen die niet in de juiste kerk zat. Mensen dus die de correcte godsdienstige overtuiging missen. Maar Paulus heeft het over iets anders: over mensen die van God noch gebod willen weten. (En eerlijk gezegd: die kun je zelfs onder kerkleden tegenkomen.)

Paulus heeft op het oog hoe wij omgaan met de dingen die wij hebben:

> *…dat een ieder van jullie*
> *zijn eigen ding weet te bezitten*
> *in heiliging en eerbaarheid…*

Dat 'ding' is alweer een lastig te vertalen Grieks woord. Letterlijk betekent het 'vat' of 'container'.[8] Het kan het lichaam aanduiden, namelijk als 'vat' voor de ziel. Maar zelfs de echtgenote, de vrouw als 'vat' voor de man. Dat laatste gaan wij pertinent niet meer in vertalingen zetten, want zulk taalgebruik komt alleen nog voor in foute studentenclubs of obscure sekten – en ook daar is het strafbaar. Het lijkt logisch om hier te denken aan wat zich binnenshuis afspeelt.

Wat Paulus ook precies bedoelde – ons lijf, onze partner, of gewoon de dingen in ons huis – het gaat hem erom dat mensen er altijd met het grootste respect mee omgaan. En niet hun lusten of frustraties erop botvieren. Dus ja, zijdelings kan 'ontucht' hier ook slaan op seks.

Maar in één adem door schrijft Paulus ook over hoe mensen zakendoen. Dus over hoe zij zich buitenshuis gedragen. Daar mogen ze best 'hun ding doen', maar ook daarbij is het bewaken van grenzen het belangrijkst. Respect hebben, niet misbruiken, persoonlijke en sociale grenzen in acht nemen, daarover gaat het bij 'ontucht'.

En het woord waarmee Paulus dit begint en besluit is: *heiliging*. Ook typisch weer een woord dat ons op het verkeerde been kan zetten. Want dat gaat niet over wat wij noemen 'een heilige zijn'. Paulus is niet op zoek naar heilige boontjes. Heiliging is in de grond van de zaak geen religieus woord – wat wij er gemakkelijk wel van maken – want heiliging gaat over het gewone dagelijkse leven en hoe je dat leeft. Het betekent dat je alles op de juiste waarde schat en laat beantwoorden aan het doel waarvoor het geschapen is, van een plastic bekertje tot aan Gods hele schepping. Dus: respect, eerbied, grenzen.

Heiliging was ook voor Calvijn een heel belangrijk woord. Dat woord is inmiddels bijna exclusief gekaapt door de orthodoxie. Volgens hen zit het dan zo: de zondaar wordt door

---

[8] Grieks *skeuos* betekent volgens Timothy & Barbara Friberg (*Analytical Lexicon to the Greek New Testament*, 2000): 1. *[letterlijk:]* 'ding', 'pot', 'kan', 'gerei', 'gereedschap', 'liturgisch vaatwerk', 'scheepsanker'; 2. *[figuurlijk, van mensen:]* 'priester', 'medium', 'echtgenote', 'lichaam' (als drager van de ziel), 'ontvanger' (van Gods wraak of genade). De betekenis 'echtgenote' wordt aangemerkt als hebraïsme (ik weet niet of dat terecht is).

Christus' kruisdood gerechtvaardigd en het gevolg van die genade moet zijn dat het leven geheiligd wordt, zodat de gelovige toegang krijgt tot het hemelse leven. Ik weet niet of er in Oude Pekela nu mensen instemmend knikken, maar ik denk dat dit gewoon over onze hoofden heengaat. En dat we daarom die heiliging verder maar laten rusten.

Dat is heel jammer, want ik denk dat er meer kanten aan zitten. Calvijn leerde dat namelijk in de *praktijk* van zijn gelovige leven.[9] Het was geen dorre dogmatiek, maar in de eerste plaats een praktische weg om heel het dagelijks leven te leven als een gave van God. Dat gaat niet om het verdienen van een plek in de hemel, maar om het tonen van het leven hier en nu als schepping van God.

In de traditie waarin ikzelf ben opgegroeid was er, wat men noemde, 'de gereformeerde zede', als de invulling van die calvinistische levensheiliging. In mijn kast staat nog een boek uit 1954 met die titel, geschreven door professor Schippers. De intentie en de inzet van die 'zede' deugden, maar de praktijk liep vast in een wirwar van regeltjes. Precies het tegengestelde van wat eigenlijk de bedoeling was. Het heette 'de regel der dankbaarheid', maar het werd een meetlat om anderen de maat te nemen.[10]

Zo blijft de vraag: wat doen wij met die heiliging waarover Paulus zo nadrukkelijk schrijft? Misschien kan Jesaja ons op weg helpen.

–

Jesaja begint niet bij wat mensen ervan denken, of bij hun persoonlijke ervaring. De profeet begint meteen in het hoogste register:

Ik, de ENE, je God, ben het
die je leert wat baat brengt,
die je de weg wijst op de weg die je gaat.

Jesaja spoort het volk Israël aan om terug te keren uit de ballingschap in Babel, het land van de Kasdiem (of Chaldeeën – de namen in de bijbel verschillen nogal eens). Maar die terugkeer is niet enkel het volgen van de karavaanroute van Mesopotamië naar Judea. Of in taal van vandaag: een Amerikaanse Jood die het vliegtuig neemt naar Tel Aviv om *aliya* te doen – 'terugkeer' naar Israël. Dat noemt Jesaja *de weg die jij gaat*. Die weg kiezen we zelf en we leggen die ook zelf af.

Maar het hoge register legt er alle nadruk op dat het *de ENE jouw God* is die jou *op die weg … de weg wijst*. De meeste vertalingen hebben daar iets staan van 'leiden', maar dat klinkt mij te lijdzaam.[11] Alsof mensen makke schapen moeten zijn die braaf achter de herder aansjokken.

---

[9] En ik denk steeds meer dat Calvijn die nadruk op levensheiliging ook leerde van de herontdekking van de Joodse wortels van het christendom, het Hebreeuws Reveil van de 15e en 16e eeuw. De wereld zien als schepping van God en daarnaar leven is zeer Joods.

[10] Geërfd 'Van Oma Plomp': R. Schippers, *De gereformeerde zede* (Kampen: Kok, 1954). Dat begint met deze zin: "Er kunnen verschillende redenen worden aangevoerd voor een nieuwe bezinning op de gereformeerde zede." Jazeker, ook kort na de oorlog ging er al van alles schuiven.

[11] Het Hebreeuws heeft hier, direct aansluitend op elkaar, tweemaal dezelfde wortel *d-r-k*. De eerste keer als werkwoord – *daarak*, 'op weg zijn', 'marcheren' –, de twee keer als zelfstandig naamwoord – *derek*, 'weg', 'reis'. Het werkwoord staat in de *hifil*-vorm, wat aan het werkwoord een oorzaak en doel geeft: 'op weg *doen*

Ja, dan kom je er ook, maar in hoeverre heb jij dan werkelijk zelf die weg afgelegd, als jouw vrije keuze? Eigenlijk doe je dan niet anders dan met de kudde meelopen.

Waar het Jesaja om gaat is, dat het God is die jou, op de weg die jij nu eenmaal gaat, de weg wijst. Dat doet God door de geboden die hij geeft. Alleen door die geboden te horen en te doen leer je hoe *vrede* stroomt *als een rivier* en *gerechtigheid* een kracht heeft *als de golven van de zee*. En vooral: hoe jij zelf kunt meewerken om die vrede en gerechtigheid inderdaad te laten stromen. Het gaat er niet alleen om dat je je weg door het leven weet te vinden, maar veel meer dan dat: *hoe* je die weg volgt. Daarom wijst God ons de weg, op de weg die wij gaan.

Dat God ons leidt is altijd mooi, maar vooral te passief. Dan hoeven we alleen maar te volgen. Maar zo werkt het niet: mensen zullen zelf met volle inzet moeten werken aan vrede en gerechtigheid. Is dat moeilijk? Vast en zeker, maar God wijst met zijn geboden de weg. En heus, overal onderweg vinden we pleisterplaatsen en nieuwe bronnen, als *water uit de rots*.

En de *boosdoeners*, degenen die het steevast vertikken om vrede en gerechtigheid te doen? Voor hen *geen vrede meer*, zegt God. Wij zijn altijd geneigd vol te focussen op juist die boosdoeners, want zij zijn immers de schuldigen? Zolang wij dat doen blijven wij steken in wrok en wraak. Maar onze eerste zorg moet juist zijn dat de vrede gaat stromen. Dáár moeten wij dus op focussen.

Jesaja zei het tweeëneenhalf millennium geleden tegen ballingen in Babylon, maar tot op vandaag klinken die woorden nog even sterk. Terugkeren naar het beloofde land is één ding, maar dat wordt pas iets wanneer juist die vrede en gerechtigheid voor alle mensen in dat land gaan *stromen als een rivier en de golven van de zee*. De woorden van de profeet gelden vandaag voor zijn volk nog even sterk als ooit.

–

Maar wij, christenen, schuiven alleen maar aan. Wij zijn niet het volk dat door Jesaja rechtstreeks werd aangesproken en evenmin zijn wij vandaag degenen die *aliya* zouden kunnen maken. Maar door de woorden van Paulus – tot zijn laatste adem een Joodse leraar – worden wij toch hierbij betrokken. Ook hij spreekt van *wandelen*, dus van het volgen van *een weg*. En in dàt verband volgen zijn woorden over heiliging.

Ik vond het een ontdekking dat professor Schippers dat al in 1954 op eenzelfde manier opschreef, namelijk “dat wij in een ethiek, die bijbels wil zijn, woorden als *weg* en *wandel* weer moeten invoeren.”[12] Ethiek – kort gezegd: hoe je goed moet leven – is niet het blindelings opvolgen van een setje regels, nee, het is een *weg* die je gaat. Paulus heeft het – in het Grieks, in veel vertalingen verdwijnt dat – graag over *wandelen* en dat is een typisch Joodse manier van denken en doen.

---

gaan’, ‘de weg wijzen’.

[12] Schippers, *De gereformeerde zede*, pag. 10. Woorden voor ‘weg’ komen in het Oude Testament ca. 700x voor en in het Nieuwe Testament ca. 100x. Ik vond het opvallend dat een gereformeerde hoogleraar dik 70 jaar geleden al zo fris en open en tevens bijbels schreef over het doen van de geboden.

Abraham wandelde met God en dat betekende soms dat hij zonder aarzelen doet wat God opdraagt – wanneer God hem zegt te gaan naar het land dat hij hem wijzen zal[13] – soms dat hij rechtstreeks met God in discussie gaat – zoals in het verhaal waarin God de verwoesting van Sodom aankondigt.[14] Onderweg komen we anderen tegen, obstakels en ondersteuning, verkeerde afslagen en nieuwe oriëntatie – kortom, wandelen op de weg is bovenal het leren vinden van de juiste weg.

Dat is wat Paulus bedoelt met heiliging. In je gedrag, je praktische leven, laat je zien dat je een leerling van Jezus bent. En leerlingen van de Heer doen niet anders dan wat Jesaja al voorhield aan het volk: *laat vrede en gerechtigheid stromen als rivieren en de golven van de zee*. Het is de weg van het leven uit de geboden, de weg van volgelingen van de Heer.

In de Bergrede doet Jezus er nog een schep bovenop: *laat jullie gerechtigheid overvloedig zijn*.[15] Dat is geen manier om de lat nog even hoger te leggen en het is ook geen onhaalbare norm. Het is precies wat alle geboden zijn: richtingwijzers en aansporingen om de weg van vrede en gerechtigheid in geloof, met hoop en vooral liefde te blijven volgen. En dat kan altijd net weer anders of net iets beter.

Amen.

Orgelspel
Zingen : *Lied* 544: 4, 5

DIENST VAN HET ANTWOORD

Gebeden
Onze Vader
Slotlied : *Lied* 362
Collecte : *bij de uitgang*
Zegen

[13] Genesis 12,1-4.
[14] Genesis 18,16-33.
[15] Matteüs 5,17-20.